

BANKA BONOLARI
VE
BANKA GARANTİLİ BONOLAR

Prof. Dr. Oğuz Kürşat ÜNAL*

Sermaye Piyasası Kurulu, SPK.m.22/a, 3/b, 4 hükümlerinin ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın kendisine verdiği yetkiye¹ dayanarak çıkardığı bir tebliğ ile menkul kıymetler piyasasına “Banka Bonoları” ve “Banka Garantili Bonolar” adı altında iki menkul kıymet kazandırmıştır.

Her iki bono çeşidi de Kurul'un Seri: III, No: 3 tebliğinde düzenlenmiş, daha sonra Seri: III, No: 5, 12, 16 ve 22 nolu tebliğlerle değiştirilmiştir. Esasen bu bonolar tebliğlerden önce de para piyasalarında yoğun uygulama gören araçlardır². Ancak bu finansman aracı tebliğle sermaye piyasasına menkul kıymet olarak kazandırılmış³, tanımı, şekli, çıkarılma usul ve şartları düzenlenmiştir.

I.BANKA BONOLARI

Banka bonoları, Kalkınma ve Yatırım Bankalarının borçlu sıfatıyla düzenlediği, Kurulca kayda alınmasını müteakip ihraç ettiği emre veya hamiline yazılı kıymetli evraktır (Seri: III, No: 12, m.2). Tebliğin m.3 f.2 hükmü de açıkça tebliğde hüküm bulunmayan hallerde TK.'nun kıymetli evraka dair hükümleri ve genel hükümlerin uygulanacağını hükme bağlamıştır. Ayrıca bu bonoların menkul kıymet olduğu açıkça hükme bağlanmıştır (Seri: III, No: 12, m.3).

Görülüyor ki, banka bonolarından söz edebilmek için her şeyden önce keşidecinin bir Kalkınma ve Yatırım Bankası olması şarttır¹. Ancak söz konusu bankaların keşide ettiği her türlü senet de banka bonusu olarak kabul edilmemekte,

* Gazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Öğretim Üyesi.

¹ 3182 sayılı Bankalar Kanunu m.2/3, 13/4, 98; 232 sayılı KHK. ile değişik 188 sayılı KHK. m. 8b. R.G. t. 15.3.1986, sa.19048.

² AYTAÇ, Zühtü: “Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar”, BATİDER, Haziran 1988, c. XIV, sa.3, s.37.

³ Aytac, banko bonolarının ve banka garantili bonoların menkul kıymet olarak nitelendirilemeyeceğini ve hatta bu bonoların bazı hallerde kıymetli evrak şeklinde ele alınamayacağını belirtmişse de, bu görüş yürürlükten kalkan Seri: III, No: 3 tebliği hükümlerine dayanmaktaydı (AYTAÇ, s.40, 41). Kurul sonradan yayınladığı tebliğ ile bu hususa açıklık getirmiş ve söz konusu bonoları açıkça kıymetli evrak ve menkul kıymet olarak nitelendirmiştir.

¹ Geniş bilgi için bkz. AYTAÇ, s.38 vd.

bunlardan sadece Sermaye Piyasası Kurulunun kaydına alınarak halka arz edilenler “banka bonusu” sıfatına haiz olmaktadır. Banka bonolarını mutad bonolardan ayıran bir özellik de vâde ile ilgilidir. Menkul kıymet olarak kabul edilecek ve banka bonusu olarak işlem görebilecek yukarıdaki özelliklere sahip emre veya hamiline yazılı senetlerin, satışının yapıldığı tarihte vâdeleri en az 60, en çok 720 gün olmalıdır (Seri: III, No: 12, m.14).

Banka bonolarının şekil şartları da TK.’nun düzenlediği bonoların şekil şartlarından farklıdır.

TK’na göre bonolarda bulunması gerekli asgari unsurlar; (1) senet metninde (bono) veya (emre muharrer senet) kelimesini ve senet Türkçe’den başka bir dilde yazılmışsa o dilde bono karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, (2) kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedeli ödeme vaadini, (3) vâdeyi, (4) ödeme yerini, (5) kime ve kimin emrine ödenecek ise onun ad ve soyadını, (6) senedin tanzim edildiği gün ve yeri, (7) senedi tanzim edenin imzasını ihtiva eder (TK.m.688).

Buna karşılık banka bonolarında (a) banka bonusu ibaresi, (b) bankanın ticaret unvanı, (c) ihraç edilecek banka bonusu için bankaca imza yetkisi verilen temsilcilerin ad ve soyadları ile imzaları (bonolardaki imzaların el ile atılmış olması zorunludur), (d) belirli bir meblağı kayıtsız şartsız ödeme vaadi, (e) tanzim yeri, (f) tanzim tarihi, (g) vade, (h) ödeme yeri, (i) sıra numarası, (j) bono emre yazılı ise ödeme yapılacak gerçek ve tüzel kişinin adı veya unvanı, hamile yazılı ise hamiline yazılı olduğu ibaresinin bulunması zorunludur (Seri: III, No: 12, m.15). Banka, bonolarının basımında taklit edilmesine ve tahrifatına karşı gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür (Seri: III, No: 12, m.16).

Mutad bonolarda vâde ihtiyarî bir şekil şartıdır (TK.m.689 f.2)². Banka bonolarında ise vâde mecburi bir şekil şartı olmaktadır. Üstelik, Kurul vâdenin tavan ve taban sınırını ve satış sırasında belirlenerek tanzim anında bono üzerine yazılmasını hükme bağlamaktadır (Seri: III, No: 12, m.15)

Diğer taraftan tebliğin bu hükümleri dolayısıyla banka bonoları üç türlü vâde ihtiva edebilirler;

- (1) Muayyen bir gün,
- (2) İbrazından muayyen bir süre sonra,
- (3) Keşide tarihinden muayyen bir süre sonra.

² Geniş bilgi için bkz. KINACIOĞLU, Naci: Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1999 s.132-185, 293; KARAYALÇIN, Yaşar: Ticaret Hukuku, III Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), Ankara 1970, s.113-114; 315-316.

Zikredilen bonolarda taban ve tavan sınırları belirlenmiş bir vâdenin bulunması “ibrazında ödeme” şartının bu bonolara konamayacağını göstermektedir.

Görülüşünde veya görüldüğünden muayyen bir müddet sonra ödenmesi şartı aranan bir poliçeye veya bonoya keşideci tarafından faiz şartı derc olunabilir. Bütün diğer poliçelerde veya bonolarda böyle bir faiz şartı yazılmamış sayılır (TK.m.587 f.1). Banka bonolarında ise vâde muayyen bir gün olarak düşünölmektedir (Seri: III, No: 12, m.14).

II. BANKA GARANTİLİ BONOLAR

Banka garantili bonolar ise, “Yatırım ve Kalkınma Bankalarından kredi kullanan ortaklıkların, bu kredilerin teminatı olarak borçlu sıfatı ile düzenleyip, alacaklı bankaya verdikleri emre muharrer senetlerden, bu krediyi kullandırmış olan bankaca kendi garantisi altında ve Kurulca kayda alınmasını müteakip ihraç edilen kıymetli evraktır” (Seri: III, No: 12, m.2).

Bu tür bonolar, banka bonolarından esas itibarı ile bononun keşidecisi bakımından ayrılmaktadır. Banka bonolarında keşideci bir “Yatırım ve Kalkınma Bankası” iken, banka garantili bonolarda keşideci söz konusu bankadan kredi kullanan anonim ortaklıklardır. Ancak banka, senetten doğan taahhütlere kefil olmakta ve tıpkı bir keşideci gibi sorumluluk taşımaktadır. Bankalar, ihraç ettikleri banka garantili bonoların içerdiği malî yükümlölüklere kefil olmuş sayılırlar. Bu kefalet, TK. hükümleri çerçevesinde hukukî sonuç doğurur ve kefalet kaydı, banka garantili bononun ön yüzüne aşğıdaki ibare ile yazılır ve banka kaşesi konularak banka yetkililerince imzalanır. Keşideci ortaklığın ise hukuki durumunda bir değışiklik olmaz (Seri: III, No: 12, M.19). Banka garantili bonoların satışı, TK. hükümlerine göre senedin banka tarafından, bankanın sadece unvan ve yetkili imzalarından oluşan “beyaz ciro” şeklinde, ciro edilmesi ve satılana teslimi ile yapılır. Banka garantili bono üzerindeki kayıt, garanti veren bankayı, keşideci-borçlu ile aynı şartlarla ve derecede sorumlu hale getirir ve banka garantili bono hamili, ödeme için protesto keşidesine gerek olmaksızın garanti veren bankaya, zamanaşımı süresi içinde doğrudan doğruya başvurabilir (Seri: III, No: 12, m.20). Görüldüğü gibi banka hem kefil ve hatta avalist hem de ciranta sıfatıyla sorumluluk yüklenmektedir.

Diğer taraftan “banka garantili bono” olarak adlandırılabilcek ve işlem görececek emre muharrer senetlerde de “banka bono”larında olduğı gibi vâdelerin taban ve tavan sınırları belirlenmiş, halka arz edilebilecekleri kabul edilmiştir. Banka garantili bonolarda vâdenin taban sınırı, banka bonolarında olduğı gibi en az 60 ve en çok 720 gün olarak tespit edilmiştir. (Seri: III, No: 12, m.17).

Banka garantili bonolar esasen Ticaret Kanunu’nun düzenlediğı mutad bonolardandır ve hukukî vasıfları bakımından hiçbir fark yoktur (Seri: III, No: 12,

m.2). Bir ortaklığın bankaya tevdi ettiği bonolardan, bankaca garanti kaydı konularak, satılmış ve/veya satılacak olanlarının tutarı, ortaklığın bankadan kullandığı kredinin vadesine en çok 720 gün kalmış borç taksitlerinin (anapara ve faiz) toplamını geçemez. Kredinin TCMB kaynaklarından finanse edilen bölümüne tekabül eden banka garantili bono ihraç edilemez (Seri: III, No: 12, m.18).

Banka ve banka garantili bonolar, sermaye piyasası uygulamaları bakımından menkul kıymet niteliğindedir. Bankaca, emre veya hamiline yazılı olarak düzenlenecek banka bonolarının tebliğinin 15.madde hükmünde, alıcı lehine ciro edilecek banka garantili bonoların TK.m.688 hükmünde sayılan unsurları taşımaları şart olup, bunlar hakkında bu tebliğ hükümleri, tebliğde hüküm bulunmayan hallerde TK.'nun kıymetli evraka dair hükümleri ve genel hükümleri uygulanır (Seri: III, No: 12, m.3).

III. BONOLARIN İHRAÇ USUL VE ŞARTLARI

A. Kurul'a Başvuru Öncesi Yapılacak İşlemler

Bonoların ihracına dair karar, özel, sektöre mensup bankalarda genel kurulca, kamu iktisadi teşebbüsü statüsündeki bankalarda ise kendi özel mevzuatları uyarınca yönetim kurulunca alınır. Bu kararda satış limiti ve tedavül limitinin belirtilmesi şart olup, diğer koşulların tespitinde banka yönetimine yetki verilebilir. Ayrıca bono ihracı için esas sözleşme ile yönetim kuruluna yetki devredilebilir (Seri: III, No: 12, m.4).

B. Bonoların Küpür Büyüklüğü ve İhraç Limiti

İhraç edilecek banka ve banka garantili bonoların nominal değerlerinin 5 milyon liradan az olmaması şarttır³ (Seri: III, No: 12, m.8).

1.Tedavül Limiti

Tedavül limiti, bankanın satabileceği bonolardan herhangi bir anda tedavülde bulunacak azami tutarı (nominal) ifade eder. Tedavül limiti bankanın, Bnk.K. m.56 hükmüne göre düzenlediği ve bağımsız denetimden geçmiş olan üçer aylık hesap özetinde görülen ödenmiş sermaye ve genel kurul veya bu görevi ifa eden organlarınca onaylanmış son bilançosunda görülen yeniden değerlendirme değer artış fonu toplamından varsa zararların düşülmesinden sonra kalan miktarı geçemez. Bankaların düzenlediği üçer aylık hesap özetinin genel kurul veya bu görevi ifa eden organlarınca onaylanması durumunda tedavül limiti, hesap özetinde görülen ödenmiş sermaye ve yeniden değerlendirme değer artış fonu toplamından varsa zararların düşülmesinden sonra kalan tutardır. HAAO. niteliğindeki bankaların tedavül limitinin hesabında yedek akçeler de dikkate alınır. Tedavül limiti bakanlar kurulu kararlarındaki esaslar çerçevesinde artırılabilir (Seri: III, No:12, m.7).

³ Altın Şartlı ve Altın Kaydı içeren banka bonoları ve banka garantili bonolar için bkz. KUBİLAY, Huriye: Türk Hukukunda Altına ve Diğer Kıymetli Madenlere Dayalı Sermaye Piyasası Araçları, İzmir, 1998, s.31-36.

2.Satış Limiti

Satış limiti bankanın kurul kaydına alınarak satışına yetkili kılındığı bonoların nominal tutarını ifade eder. Satış limiti içerisinde yapılacak bono satışları, tedavül limiti dahilinde gerçekleştirilir ve satış limitinin, tedavül limitinin üzerinde belirlenmiş olması, herhangi bir anda tedavül limitinin aşı-labileceği anlamına gelmez. Yapılan satışlarla, Kurul kaydına alınmış bonoların, satış limitine ulaşılması halinde yeniden bono satılabilmesi için satılmak istenen yeni bonoların Kurul'a kaydettirilmesi zorunlu olup, satılacak yeni bonoların nominal tutarı yeni satış limitini oluşturur (Seri: III, No:12, m.8).

Bankanın daha önce Kurul'a kaydettirmiş olduğu bonoların satış limiti bitmeden Kurul'ca yeni bir satış limiti verilebilir. Bu durumda banka, satacağı yeni bonoların halka arzına ilişkin olarak, Kurul'ca onaylanacak sirküleri Türkiye çapında yayım yapan gazete ve gazetelerde ilan ettirir. Sirkülerin günlük gazetelerde ilanını takiben bankaca yeni bonolar satışa sunulur (Seri: III, No: 12, m.11 f.2).

Kayda Alınma İçin Kurul'a Başvuru ve Gerekli Belgeler

Tebliğde belirlenen limitler dahilinde bonoları ihraç etmek isteyen bankalar, tedavül ve satış limiti taleplerini belirten bir dilekçe ile Kurul'a başvururlar. Bu dilekçeye aşağıdaki belgeler eklenir (Seri: III, No: 12, m.5);

- a) Bankanın esas sözleşmesi,
- a) Bono ihracına dair yetkili organ kararı,
- b) Bankanın yetkili organınca onaylanmış son bilançosu (bilanço tarihinden itibaren en az üç ay geçmişse ayrıca başvurunun yapıldığı tarihten önceki son üç aylık hesap özeti),
- c) Bankanın yabancı kaynakları ve kredi taksitlerinden, vadelerine en çok iki yıl kalmış olanlarının vade dağılımını gösteren tablolar,
- d) Bonoları imzalamaya yetkili kişilerin ad ve soyadları ile imza sirküleri,
- e) Satılacak bono örneği (banka bonolarının örneği tebliğ ekindeki örneğe uygun olmalıdır),
- f) Halka arza ilişkin izahname ve sirküler örneği,
- g) Sermayenin ödenmiş kısmının tespitine ilişkin olarak VUK.'nun ilgili tebliğleri gereğince düzenlenmiş olan serbest muhasebeci, malî müşavir yada yeminli malî müşavir raporu,
- h) Kurul düzenlemeleri çerçevesinde hazırlanmış özel bağımsız denetim raporu,

i) Kurulca istenecek diğerk bilgi ve belgeler.

Kurul, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığından bankanın malî durumu hakkında görüş isteyebilir.

Bonolar halka arz edilmeksizin satılmak üzere ihraç edilecekse izahname ve sirküler düzenlenmez. Ayrıca başvuruya satılacak bonoların kimlerin emrine yazılı olarak düzenleneceğine ilişkin liste, kayda alınmayı müteakip 1 ayı geçmemek üzere belirlenecek satış süresi ile bu sürenin sonunda satılmayan bonoların 6 işgünü içinde noter huzurunda iptal edileceğine ilişkin beyan eklenir.

Kurul Kaydı

İhraç edilecek bonoların Kurul'a kaydettirilmesi zorunludur. Bu kayıt tedavül ve satış limiti belirlenmek suretiyle yapılır. Kurul izahnamenin banka ve bonolarla ilgili gerekli açıklamaları içerip içermediğini inceleyerek bankaca satılabilecek en çok bono tutarını (satış limitini) ve tedavül limitini bankanın önerisini de dikkate alarak belirler ve ihraç edilecek bonoları Kurul kaydına alır. Kurul kayda alınmış bonoların halka arz ve satışını geçici olarak durdurabilir (Seri: III, No:12, m.6).

Kayıt Sonrası Yapılacak İşlemler

Halka arz yoluyla satılacak bonoların Kurul kaydına alınmasından sonra banka, Kurul'ca onaylanmış izahnameyi kayıt belgesi tarihinden itibaren 15 gün içinde TTSG.'de ilan ettirir. İzahnamenin tescil tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde ise, halkın bonoları satın almaya davet edilmesi amacıyla, Türkiye çapında yayım yapan gazete veya gazetelerde sirküler ilân edilir (Seri: III, No: 12, m.10).

Kurul'ca onaylanan sirkülerin gazetelerde ilanının takiben kayıt belgesinde belirtilen ve izahnamede yer alan satışa başlangıç tarihinden itibaren bonolar satışa sunulur (Seri: III, No: 12, m.11 f.1).

Bonolar, bankaca belirlenen vadeye uygun ıskonto oranları ile ıskonto edilerek bulunan fiyat üzerinden satılır. Banka tarafından, bonoların satışında uygulanacak vadeye uygun ıskonto oranları, yıllık bazda ifade edilerek her gün satışın yapılacağı yerlerde veya günlük gazetelerde ilânlarla duyurulur. İskonto uygulamasında kullanılacak yöntemi ve buna göre ilân edilecek ıskonto oranlarına ilişkin açıklamaları belirlemeye Kurul yetkilidir (Seri: III, No: 12, m.12).

Bonoların ikinci el piyasada alım satımı serbesttir. Bu hüküm bonoları ihraç etmiş banka için de geçerlidir. Emre yazılı banka bonoları ile banka garantili bonoların tedavülü için senedin arka yüzünde "beyaz ciro" yapılmış olması ve teslimi yeterlidir. İhraç edilen bonoların üzerinde yazılı bedelleri, vadelerinde bonoları satan banka tarafından ve belirlenen yerlerde ödenir (Seri: III, No: 12, m.21).

Kurul, bonolarını kayda aldığı bankaların, bonolara dair hesap ve işlemlerini Kanun uyarınca denetler. Banka her ayın bitimini izleyen on iş günü içinde, o aya ait bono hareketlerin gösteren Ek.2 deki örneğe uygun tabloyu, banka bonoları ve banka garantili bonolar için ayrı ayrı düzenlemek ve Kurul'a göndermek zorundadır. Kurul, bankadan ayrıca; bonoları ve bankanın malî durumunun izlenmesine dair her türlü bilgi ve belgeyi isteyebilir (Seri:III, No:12, m.22).

SONUÇ

Her iki bono çeşidi de emre muharrer senetlerdendir (Seri:III, No:12, m.2) ve menkul kıymet oldukları tebliğde açıkça belirtilmiştir (Seri:III, No:12, m.3). Emre yazılı banka bonoları ve banka garantili bonoların devri için sadece beyaz ciro ve teslim usulü öngörülmüştür (Seri:III, No:12, m.21). Mutad bonoların hâmiline yazılı olması mümkün değildir⁴. Doktrinde hâkim olan görüşe göre, bonolara olumsuz emre kaydı yazılmak suretiyle nama yazılı senet haline dönüştürülmesi mümkündür⁵. Ancak Kurul tebliği sadece ciro ve teslim şeklindeki devir usulünü kabul ettiği için banka bonolarının ve banka garantili bonoların nama düzenlenmesi mümkün görülmemektedir. Buna karşılık hamiline düzenlenebilecekleri tebliğle hüküm altına alınmıştır (Seri: III, No: 12, m.2 f.1).

Söz konusu ettiğimiz senetlerin sahipleri sadece, senet üzerinde belirtilmiş meblağı bankadan isteme hakkına sahiptirler. Ayrıca bu tür bonolar iskontolu olarak halka arz edildiklerinden bir nevi faiz hakkını da ihtiva etmektedir. Senet hâmilleri, öncelikle izahnamede belirtilen banka merkez ve şubelerine ödeme için başvurmak zorundadırlar. Ayrıca ödeme için mutad bonolarda olduğu gibi protesto keşidesine ihtiyaç yoktur (Seri: III, No: 12, m.20). Başka bir deyişle, senet hâmilisi banka bonolarında cirantalara, banka garantili bonolarda keşideci ve cirantalara öncelikle ödeme için başvuramazlar.

Banka bonoları ve banka garantili bonoları ihdas edebilecek tek kuruluş Kalkınma ve Yatırım Bankalarıdır (Seri: III, No: 12, m.1). Banka bonoları doğrudan doğruya banka tarafından tanzim edilir. Banka garantili bonolar ise, bankadan kredi alan anonim ortaklıklar tarafından tanzim edilen mutad bonolardan olmakla beraber, söz konusu bankanın garantisi altında ve banka tarafından halka arz edilmeyen bonoları ifade eder. "Banka bonusu veya banka garantili bono" ihraç etme suretiyle halka arz etmek isteyen Kalkınma ve Yatırım Bankasının yetkili organlarının bu

⁴ KINACIOĞLU, s.52.

⁵ KINACIOĞLU, s.41; Karayalçın (Kambiyo), s.26 dipnot 50; POROY, Reha: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, İstanbul 1989, s.65; ÖZTAN, Fırat; Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1998, s.69; Aksi görüş için bkz. BOZER, Ali: Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, Ankara, 1996, s.20.

hususta karar alması ve bonoları Kurul'a kaydettirmesi şarttır. Bono ihracı için esas sözleşme ile yönetim kuruluna yetki devredilebilir.